

Miljø- og Fødevareministeriet
Slotsholmsgade 12
1216 København K
mfvm@mfvm.dk

Axeltorv 3
DK 1609 København V
T +45 33 39 49 90
E dv@danskevandloeb.dk
W www.danskevandloeb.dk
CVR DK 34 56 90 37

21. juni 2019

Danske Vandløbs høringssvar på

Arbejdsprogram for vandområdeplanerne 2021-2027

På side 6 i arbejdsprogrammet i andet afsnit nævnes EU's oversvømmelsesdirektiv, som pålægger alle EU-medlemslande at planlægge for ekstreme oversvømmelser, som kan medføre væsentlige negative følger for sundhed, miljø, kulturarv eller økonomi (<https://mst.dk/natur-vand/klimatilpasning/oversvoemmelser/>).

På trods af dette, er virkemidler der har med klimatilpasning at gøre kun nævnt en gang, når man ser bort fra ordlisten til sidst. Og i den sammenhæng er det kun vandparkering, der er nævnt som virkemiddel. I disse tider, hvor klimaforandringerne har været over næsten alle folks læber, er det dybt skuffende at opdage, at klimatilpasning fylder så lidt!

Efter gældende lov skal Vandområdeplanerne overholde såvel vandløbslovens krav om vandaflledning samt EU's vandrammedirektivets krav om opnåelse af "god økologisk tilstand".

Arbejdet med vandområdeplanerne skal derfor udføres under hensyntagen til, at der lokalt skabes plads til såvel den vandaflledning, der er tilstrækkelig til at matche den pågående klimaændring, som de biologiske og fysiske forhold, der kan sikre "God økologisk tilstand".

Når der afsættes penge til konkrete fysiske indsatser for vandløb, opfordrer Danske Vandløb til, at der indtænkes klimatilpasning i indsatserne:

Når der bliver lavet lovgivning om fremtidige indsatser for vandløb, bør der således pålægges krav om at disse indsatsers gennemførelse sker under forudsætning af, at de som minimum ikke forringer vandaflledningen, men i

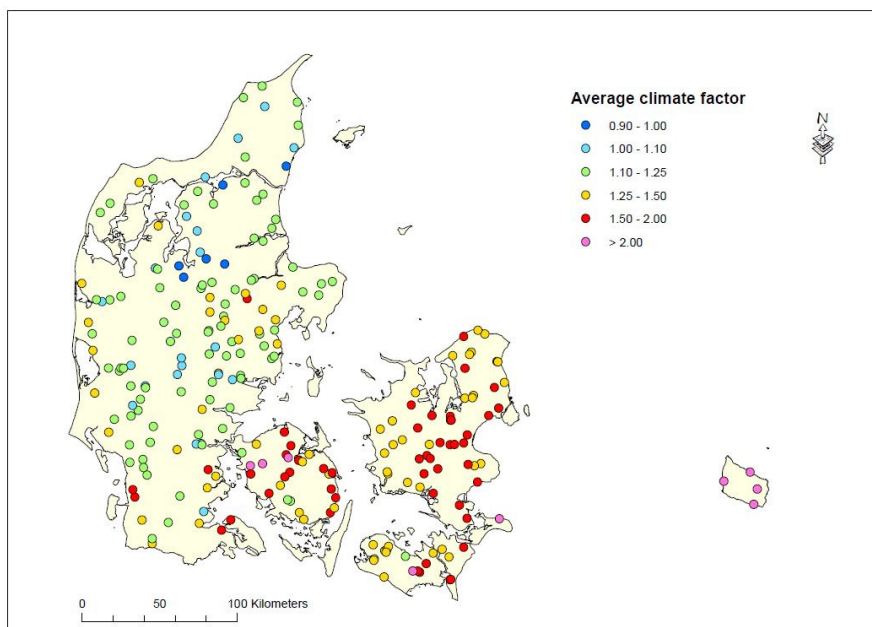
langt højere grad spiller med på klimaforandrings krav om øget vandaflledning.

Vandløbene er en del af infrastrukturen i landet ligesom vej- og elnettet. Derfor skal de selvfølgelig også tilpasses det øgede afvandingsbehov grundet klimaændringer og flere befæstede arealer i byerne.

GEUS har beregnet den såkaldte klimafaktor forskellige steder i landet for at estimere de kommende klimaændringer. Klimafaktor = Forhold mellem fremtidig (år 2021-250) og nutidig max afstrømninger (år 1961-1990)

- Eks: Klimafaktor = 1,5 → Afstrømning 50% større i 2021-2050 sammenlignet med 1961-1990

Som det fremgår af Figur 1, så skal stort set alle vandløb i fremtiden føre mere vand, end de har gjort. Det er derfor tvingende nødvendigt, at når der gives tilskud til fremtidige indsatser, at der altid tænkes klimatilpasning ind i projektet samtidigt.

Figur 1: Estimerede klimafaktorer for klimagenereret ændring i 100 års maksimumafstrømning estimeret for fremtidsperioden 2021-2050 i forhold til reference perioden 1961-1990

http://www.klimatilpasning.dk/media/877909/Final_report_GEUS_2014_38.pdf

Danske Vandløb mener således, at det er yderst relevant at det som forudsætning for at en konkret indsats kan gennemføres, samtidigt sikres/kræves at disse indsatser også i en fremtidig horisont giver vandløbene kapacitet til, at afvandingsproblematikken i 2050 tilgodeses. En indsats skal således kunne imødekomme fremtidens vandføringsbehov.

Vandparkering er et potentielt virkemiddel, der kan indtænkes i holistiske lokalløsninger, og som kan indtænkes i en fremtidig drift og vedligeholdelse af vore vandløb. Omkostningerne ved vandparkering er ensbetydende med udtagelse af landbrugsjord, der kræver frikøb eller erstatningsaftaler for at friholde grundejerne for økonomisk tab.

Danske Vandløb vil dog samtidig gøre opmærksom på, at der findes nye og langt bedre virkemidler end vandparkering, når det gælder klimatilpasning:

Slåning af den ene brink

I stedet for kun at lave strømrendeskæring, kan et virkemiddel være at hele den ene brink slås. Herved forbedres både vandføringsevnen og vandhastigheden. På vandløb med lille fald, vil fisk også have glæde af den højere vandhastighed, da vandet får større mulighed for at blive iltet. Kortklippet græs stabiliserer ligeledes brinken, så risiko for udskridning mindskes. Da brinkerne ligeledes får forskelligt udseende forbedres biodiversiteten også, da nogle dyr og planter foretrækker kortklippet græs og andre uklippet græs.

Orensning af flade vandløb

Flade vandløb har næsten altid problemer med blød bund pga. manglende fald. Uden orensning vil bunden hæve sig og den lave vandhastighed give iltfattigt miljø = dårligt miljø for fisk. Ved orensning opnås således højere vandhastighed, hvilket skulle give flere fisk, højere vandføring og dermed også klimatilpasning. Virkemidlet bør således også forøge

chancerne for målopfyldelse på fisk, samtidig med at bedre afvanding opnås.

Dobbeltprofil

Et vandløb med dobbeltprofil har langt større vandføringsevne ved monsterregn i forhold til et normalt profil. Dermed opnås klimatilpasning og afvanding. Naturen kan få plads på det ene plateau og opefter, mens vandføringen kan få resten. Herved flyttes vandplanterne halvvejs ned i åen, i stedet for at vandspejlet skal op i jordhøjde med oversvømmelse til følge. Målopfyldelse på planteindekset må være mulig, når vandplanterne kommer ned på det ene plateau. Ekstra vandføringsevne kan opnås ved at grave vandløbet dybere, såfremt grundvandstanden ikke rammes. Da dobbeltprofiler sænker vandhastigheden ved stor afstrømning, kan flere næringsstoffer sedimenteres i stedet for at lande i havet. Samtidig løser dobbeltprofilen en del klimasikring i det åbne land i stedet for bybassiner.

Omløb

Et omløb leder vandet uden om en by, da vandføringsevnen gennem byen er blevet for lille pga. f.eks. klimaforandringer, rørlægninger, broer eller lignende. Det bør anvendes i stedet for vandparkering i det åbne land uden for byen. Herved undgås store erstatningskrav fra oplandet pga. oversvømmelser. Når det designes kan det f.eks. laves som dobbeltprofil, som beskrevet tidligere. Derved kan både natur og afvanding sikres.

Med hensyn til de eksisterende virkemidler har Danske Vandløb følgende kommentarer:

Plantning af træer

For vandløb der løber øst – vest eller modsat, anbefales det at træer udelukkende plantes på sydsiden af vandløbet inden for vandløbets område, så lodsejers tilstødende mark ikke gøres mindre. Derudover kræver træer vedligeholdelse, idet de skal beskæres, så der ikke hænger grene ned i vandløbet og begrænser vandføringsevnen. Ligeledes må

trærødderne heller ikke stikke direkte ud i vandløbet, da det også kan begrænse vandføringsevnen. Sker dette, skal rødderne beskæres, så profilet igen er frit. Dødt ved skal ligeledes fjernes, så det heller ikke forringer vandføringsevnen.

Såfremt dette er overholdt, og der afsættes de nødvendige midler til vedligeholdelse vurderes dette at være neutralt i forhold til vandføringsevnen, men det er altså ikke klimatilpasning.

Udskiftning af bundmateriale

Denne type indsats vurderes at være neutral for vandføringsevnen. Men i forhold til klimatilpasning er den altså ikke forbedrende. Danske Vandløb opfordrer til at den nye vandløbsbund etableres dybere i vandløbet end den gamle, så bedre vandføringsevne kan opnås, når der alligevel skal graves i vandløbet.

Udlægning af groft materiale (smårestaurationer)

Denne type indsats er elendig i forhold til klimatilpasning, da vandføringsevnen forringes væsentligt, idet sten og grus optager plads i vandløbet, som skal bruges til vandføring. Derudover er der risiko for dykkede dræn. Danske vandløb opfordrer derfor til at denne indsats fjernes eller erstattes med udskiftning af bund.

Udlæg af groft materiale og plantning af træer

Dette er et meget dårligt forslag, da der her gælder de samme principper som for indsatsen: Udlægning af groft materiale (smårestaurationer). Danske vandløb opfordrer derfor til at denne indsats fjernes helt, eller udskiftning af bund i stedet for.

Sikring af kontinuitet

Dette er godt at se vandløbet som en helhed fra udspring til udløb, så vandføringsevnen sikres hele vejen, og der derved undgås op stuvninger undervejs.

Udlægning af groft materiale

Dette forringer vandføringsevnen og går stik imod de klimaforandringer, som vi er op i mod. Vandløbene skal kunne føre mere vand i fremtiden ikke mindre.

Fjernelse af fysiske spærringer

Dette er en super indsats i forhold til klimatilpasning, da vandføringsevnen forbedres væsentligt ved fjernelse af disse. Danske Vandløber anbefaler på det kraftigste, at denne indsats anvendes langt mere i fremtiden i forhold til i dag, da det virkelig er klimatilpasning, men samtidigt fjerner det mulighed for at styre vandaflodningen og dermed mulighed for at holde på vandet i tørkeperioder, og aflede overskudsvandet i efterårs, vinter og forårsperioder, principper der benyttes i forbindelse med pumpestationer, f.eks. Lammefjorden og etablerede sluse anlæg m.fl., samt klimasøer etableret i Næstved til at sikre vand i vandløbet i tørkeperioder.

Åbning af rørlægninger

På den ene side foreslås åbning af rørlagte strækning som isoleret set er godt ud fra en klimasynsvinkel, men oven i det skal bunden hæves, hvilket er elendigt. Dertil kommer at mange rørlægninger går direkte igennem lodsejers marker, så ved en genåbning skæres marken over med faldende udbytte til følge. Pga. hævnings af bund og gennemskårne marker kan Danske Vandløb ikke anbefale den metode. Hvis den genåbnede strækning ikke vedligeholdes ordentligt efterfølgende, så den gror til, forringes vandføringsevnen, og så går det imod klimatilpasningen.

Genslyngning

Genslyngning medfører at vandløbet fra punkt A til B skal løbe en væsentligt længere distance i forhold til den direkte vej. Da faldet mellem punkt A og B er fast, betyder det alt andet lige, at faldet spredes ud over en længere distance, og dermed får hele strækningen som gennemsnit et langt mindre fald. Da mindre fald betyder mindre vandføringsevne, er denne indsats også i modstrid med klimatilpasningerne og vil således give flere oversvømmelser i forhold til uændrede forhold. Derudover inddrager

det mere af lodsejers jord, og staten er således erstatningspligtig både i forhold til det ekstra jord der inddrages og i forhold til ekstra oversvømmelser. Danske Vandløb anbefaler på den baggrund klart at dette virkemiddel fjernes.

Hvis vandløbet skal slynges, skal vandføringsevnen tilpasses. Dvs. større dybde og bredde.

Genslyngning med afværgeforanstaltninger

Genslyngning med afværgeforanstaltninger har de samme problemstillinger som genslyngning. Som afværgeforanstaltning foreslås diger og pumpelag. Hvem skal betale etablering og drift af disse? Da det er staten, der vil have det, skal det også være staten, der betaler for dette. Samtidig er staten stadig erstatningspligtig i forhold til den ekstra jord der inddrages i projektet. Danske Vandløb anbefaler, (ligeledes) at denne indsats fjernes, da den er i modstrid med klimatilpasningerne.

Hævning af vandløbsbunden

Denne type indsats **er direkte i modstrid med klimatilpasningen og skaber langt flere oversvømmelser end blot ved uændrede forhold.** Metoden giver dykkede dræn med stuvning af vand op i drænsystemerne, som i flade områder kan brede sig flere kilometer ud til siderne med store udbyttetab til følge. Desuden kan drænsystemerne direkte blive ødelagt, da deres selvrensende effekt ødelægges, når de ikke har frit udløb i en længere periode. På flade arealer kan det være rigtig mange ha, hvor drænsystemet sedimenterer til og mister sin selvrensende effekt. En investering på 20.000 kr. eller mere pr. ha kan således gå tabt. Virkemidlet kan absolut ikke anbefales.

Metoden er ligeledes i modstrid med vandløbsloven §27 der påpeger at: *"Vandløb skal vedligeholdes således, at det enkelte vandløbs skikkelse eller vandføringsevne ikke ændres"*. Staten er således erstatningspligtig. Danske Vandløb opfordrer derfor på det kraftigste at denne indsats tages ud af lovgivningen, da den både er lovstridig og tilmed har store økonomiske konsekvenser for lodsejer.

Sandfang

Et sandfang sænker vandets hastighed, så sand kan synke til bunds i selve sandfanget, i stedet for at det aflejrer sig længere nedstrøms, hvor det kan være til chikane for vandføringsevnen i form af f.eks. bundhævninger. Samtidig forbedres livsbetingelserne for vandløbets flora og fauna, hvis det undgås med sandfanget at sandet lægger sig på vandløbsbunden. Sandfang er klimatilpasning, hvis det forhindrer vandløbet nedstrøms i at sedimentere. Samtidig sedimenterer meget partikelfosfor i sandfanget, som efterfølgende kan bringes tilbage til markerne i stedet for udvaskning til sø og hav. Et sandfang der passes ordentlig, kan spare mange meters oprensningsarbejde nedstrøms vandløbet, så det kan sagtens være en god investering.

Okkerbassiner

Da okkerbassiner har de lidt de samme egenskaber som sandfang, kan denne metode også fint anvendes.

Ukloakerede ejendomme i spredt bebyggelse

Indsatser mod ukloakerede ejendomme nævnes også i nogle sammenhænge. I den forbindelse skal der tages hensyn til, at kloakering kan medføre at kloakvand pumpes over vandskel. Når det pumpes over vandskel, skal det sikres, at der er plads til kloakvandet i det vandløb det pumpes over i.

I dele af lovgivningen er der sat administrativt tal på hvor mange ejendomme der skal kloakeres uden nogen som helst hensyntagen til om det virkelig er nødvendigt. Det er ressourcespild ud over alle grænser at påtvinge borgere på landet spildevandsrensning, hvis det overhovedet ikke er nødvendigt ud fra et miljømæssigt synspunkt. Det bør helt klart være et krav, at et påbud om spildevandrensning kun kan udstedes, såfremt at den påbydende myndighed kan dokumentere ved målinger, at det er nødvendigt. Hvis ejendomsejer tilsvarende med målinger kan dokumentere at der ikke er noget behov, skal påbuddet ligeledes

annulleres. Der er steder i landet hvor ejendomsejer går konkurs på et påbud om kloakering.

Manglende udpegning af vandløb som stærkt modificeret eller kunstige

I Danmark er ca. kun fire procent af vandløbene udpeget som kunstige eller stærkt modificeret, på trods af at en langt større andel af vandløbene er håndgravet. På f.eks. Lolland-Falster har afvandingen så stor betydning, at der er blevet bygget pumpestationer med tilhørende pumpekanaler og pumpelag. Som et konkret eksempel kan nævnes Ryde Å Pumpestation, som ligger i bunden af Nakskov Indrefjord. I Figur 2 ses således udgravningen af pumpekanalen til Ryde Å Pumpestation med skovl og spade på gammel havbund. På trods af dette, er hele pumpekanalen kun udpeget som stærkt modificeret.

Figur 2: Billede fra Højreby Lokalhistoriske Arkiv med udgravningen af pumpekanalen til Ryde Å Pumpestation tilbage i 1933.

Da det er en kunstig pumpestation og en kunstig kanal, skal vandløbet selvfølgelig udpeges som kunstigt, og ikke kun som stærkt modificeret. Nøjagtig tilsvarende fejl er gjort ved mange andre pumpestationer. Det burde være indlysende at samtlige pumpekanaler bør udpeges som kunstige.

Økonomi

I forbindelse med gennemførelse af nogle indsatser, bliver der talt om at ekspropriere. Erfaringen viser dog, at eksproportion ofte ikke giver en ordentlig markedspris for jorden. Derfor anbefales det helt klart at i projekteringsfasen skal lodsejerne inddrages så tidligt som muligt, og i god tid før end der tegnes streger og beregnes på mulige projekteringer. Skal lodsejer afstå dyrkningsareal til projektet, skal det ske mod fuld erstatning til markedspris for jorden og ikke blot en compensation. Lodsejer har måske endda selv et forslag til hvordan projektet kan løses. Det vil evt. kunne gavne projektet pga. tidlig inddragelse. Derudover skal det sikres at projektafgrænsningen lægges, så lodsejeren uden for grænsen ikke får forringet sine afvandingsforhold på nogen som helst måde.

Det er i øvrigt en kæmpe mangel i arbejdsprogrammet, at der ikke lægges større vægt på økonomiske konsekvenser. Der bør være en forudsætning før gennemførelser af en indsats, at den påtænkte indsats giver overskud totalt for de berørte parter, således at de som får gevinst af indsatsen mere end rigeligt, ville kunne give fuld erstatning til de parter, der taber på indsatsen.

Konklusion

Danske Vandløb vil ud over, de af ministeriet udpegede "naturligt vandløb", og som skal leve op til den gældende vandløbslovs krav til vandaflledning og opnåelse af "god økologisk tilstand" påpege, at antallet af vandløb der indgår i vandsplanperiode 2020-2027 **er urealistisk højt** af en lang række årsager.

En stor mangel er, at der ikke findes en definition af om hvad/hvilken del af vandløbet der kræves ændret for at opnå "god økologisk tilstand" i vandløbet. Er det hele vandløbet? En defineret procentdel? Eller er det en udpeget delstrækning? Der skal leve op til samtlige fem krav? Insekter, fisk, planter, alger og fysik? **DV anbefaler at disse rammer fastlægges som et minimum af ministeriet, inden planens offentliggørelse.**

Ligeledes bør ministeriet som et minimum anviser en procedure for, hvordan de enkelte kommuner skal beregne de lokale vandløbs vandaflledning, således at der nationalt er fastlagte retningslinjer, eventuelt i form af en lokalt bestemt klimafaktor, hvilket kunne følge de af GEUS 2014 beregnede klimafaktorer for vandaflledningen (dog efter genberegning efter seneste klimascenarier). Viden om kravet til en lokal vandaflledning i form af en klimafaktor, skal sammentænkes med de mulige virkemidler for at bringe vandløbet i "god økologisk tilstand".

DV beklager, at den via Henrik Høgh udvalgets afleverede rapport ikke har resulteret i en opdateret vandløbslov, der indeholder de såvel samfundsnødvendige justeringer, økonomisk, erhvervsmæssigt, kulturelt, miljømæssigt samt på området natur og biodiversitet. Med den nugældende lov, der ikke prioriterer den samfundsmæssige udvikling der er sket siden 1983, er et diktat fra regeringen om forholdet mellem de nødvendige justeringer af de mange ofte modstridende interesser, en nødvendighed for at skabe et koordineret samarbejde mellem samtlige interessenter.

DV ser frem til en af regeringen snarlig opdateret vandløbslov, som tager hensyn til, at vandløbene skal kunne aflede langt mere vand i fremtiden.

Med venlig hilsen

Helge Danneskiold-Samsøe

Formand for Danske Vandløb